

GÖSTERGEBİLİM, SÖYLEM ÇÖZÜMLEMESİ VE ANLATI İNCELEMESİ

Deniz Zeyrek

Anlatılar, örneğin söylenler, masallar, öyküler, hem söylem çözümlemesinin hem de göstergebilimin ilgisini çeken söylem türleridir. Gerek göstergebilim, gerekse söylem çözümlemesi anlatıları dikkatle incelenmiş, ve bu metin türünün çeşitli yönlerini açığa çıkarmaya çalışmıştır. Bu yazıda amaç, yapılan çalışmaların bir özet değerlendirmesini yapmak, ve bu iki değişik alanın anlatıların anlaşılmasına yaptığı katkıları karşılaştırarak açığa çıkarmaktır. Ancak şu noktanın gözden kaçırılmaması gerekiyor: Göstergebilim, bir yazın ürünü olan anlatı türünü incelemiş, söylem çözümlemesi ise, özellikle sözlü anlatıların incelenmesine ağırlık vermiştir. Bir başka deyişle, göstergebilim, yukarıda sıralanan iyi tasarlanmış söylem türlerini incelerken, söylem çözümlemesi daha çok tasarlanmamış, doğaçtan ve sözlü anlatılar üzerinde durmuştur¹.

İlkin göstergebilime ve bu çalışma alanının anlatılara nasıl baktığına değinelim. Bilindiği gibi göstergebilim, bir anlamlı bütünün hangi anlam katmanlarından oluştuğunu inceler, ve bunu bir üstdil aracılığıyla dizgeleştirerek sunmaya çalışır (Rifat 1982: 16). Göstergebilimin nesnesi bir söylem, örneğin bir halk öyküsü olabileceği gibi, bir mimarlık yapısı, bir tiyatro oyunu, bir müzik yapıtı, hatta yol işaretleri, gemici işaretleri, ve törenler de olabilir. Göstergebilim bu ve benzeri olguları Saussure'den aldığı ilhamla eşsüremlilik düzleminde ele alır. Yani, örneğin bir yazın ürününü incelerken doğrudan doğruya nesnenin kendisini irdeler; onun özgül niteliklerini ve yasalarını açığa çıkarmaya çalışır; söyleme geleneksel yazın eleştirisi gibi felsefe, ruhbilim, toplum bilim açılarından bakmaz (Yücel 1982 a: 77).

Göstergebilimin anlatıya yaklaşımı da temelde budur. Amaç, anlatı olgusunu ruhbilim, toplumbilim, budunbilim gibi konulardan bağımsız olarak ele alıp onu oluşturan anlam katmanlarını tanımlayan bir taslak yaratmaktır. İstenen, anlatıların anlamlarını araştırmak değil, anlamın eklemlenmiş biçimini ortaya çıkarmak, bir başka deyişle, anlatılardaki üretici sürecin aşamalarını saptamaktır (Rifat 1982, Yücel 1982a).

Bu doğrultudaki ilk ve devrim niteliğindeki çalışma, bilindiği gibi, Propp'un Masalın Biçimbilimi (1928) adlı yapıtıdır. Bu yapıtta Propp, her masal için geçerli olduğuna inandığı 31 işlev ve 7 eylem alanı saptar. Bunun anlamı şudur: Her masal aynı temel çizgeye göre gelişip sonuçlanır. Yücel (1982a: 116) bu çizgenin şu üç aşamada geliştiğini söylüyor:

"1. yetilendirici deney, yani öznenin belirli bir edimi gerçekleştiribilmesi için gerekli edinci kazanması; örneğin masal kahramının devi öldürmesini sağlayacak niteliklerle donanması;

2. sonuçlandırıcı deney, yani öznenin özlenesini gerçekleştiribilmesi için gerekli

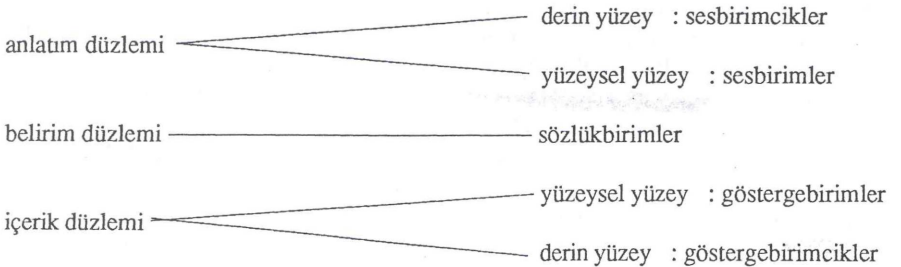
eylemi başarması; örneğin masal kahramanının devi ödürmesi, tutsak kızı kurtarması;

3. onurlandırıcı deney, yani öznenin başarisının tanınması, örneğin devi öldürüp tutsak kızı kurtaran masal kahramanının kahraman niteliğinin başkalarınca tanınıp onaylanması."

Masalın kurgusunu tanımlayan bu temel çizge, görüldüğü gibi en azından iki temel eyleyeni, yani bir özneye bir karşı özneyi, ya da nesneyi içeriyor. (Örneğin masal kahramanı padişah ođlu veya keloğlana karşı dev, cadı karı, vb.) Bunun yanısıra, bu eyleyenlerin bağlaşım ve ayrışım ilişkilerinden de söz etmek gerekir. Bağlaşım, "bir değere erişme, bir değeri edinme", ayrışım "ondan uzaklaşma, ondan yoksun kalma" olarak tanımlanıyor (Yücel 1982a: 108). Kısaca denebilir ki, anlatıların özne-nesne, bağlaşım-ayrılım gibi alt birimleri vardır, ve anlatıların eklemleñişleri bu birimler göz önünde bulundurulurak çözümlenir. Dikkat edilirse, özne ile nesnenin, yani iki karşıt olgunun varlığı anlatı kurgusunda iki karşıt izlemin varlığına işaret ediyor. Yani, anlatılar her zaman, birbiriyle kesişen, birbiriyle iç içe giren karşıt izlemlerden oluşuyorlar: Öznenin kazancı nesnenin yenilgisi, veya öznenin ulaşmak istediğı amaç diğlerinin engel olmayı arzuladığı bir olay biçiminde ortaya çıkıyor. Böylece, Yücel'in dediğı gibi (1982a:115), her anlatı bir karşılaşım, bir çarpışım biçiminde özetlenebiliyor ve yukarıda değinildiğı biçimde, üç aşamalı bir çizge doğrutusunuda gelişiyor.

Göstergebilim kuramına göre özne ile nesne arasındaki ilişki bir temel yapı, göstergebilimsel terimle, bir temel sözce oluşturur (Bkz. Yücel 1982a:105, Rifat 1982:20-21). Temel sözce kavramı, söylemi sadece sesbirimcik ve sesbirimler düzeyinde incelediğı düşünölen dilbilim düzeyini aşar, göstergebilime göre; temel sözce, bir özne ve bir yüklemden oluşan tümce gibi dizimsel bir yapı oluşturur. Bir başka deyişle, tıpkı öznesi ve yüklemi dizimsel bir bağıntı ile birbirine bağlanan bir temel tümce gibi, temel sözce de bir özneye nesnenin oluşturduğı mantıksal ilişki ile birbirine bağlıdır. Ancak, tümcenin öğeleri arasındaki ilişki yüzey yapıda, temel sözce öğeleri arasındaki ilişki ise içerik düzleminde.

Yazın yapılarının (ve anlatıların) içerik ve yüzey düzlemleri göstergebilimin, özellikle Greimas'cı göstergebilimin yapı kavramını oluşturan temel kavramlar. En geniş etkinliğini yazın alanında gösteren Greimas'cı göstergebilime göre, bir yapının anlamına ulaşabilmek için onun belirim düzlemini, yani kendisini biçimlendiren söylemi aşmak gerekir. Daha da önemlisi, söylem, Yücel'in açıkladığı gibi (1982a:87), "Hjelmslev'in kuramı uyarınca, her biri bir töz ve bir biçim içeren iki düzlem: anlatım ve içerik düzlemleri biçiminde" ele alınmalıdır. Bu görüşe göre, bir yazın yapısının şöyle bir yapıya sahip olduğı düşünölüyor (Yücel 1982a:88):

Göstergebilim kuramı uyarınca bir yazın yapıtının eklemlesi biçimi budur; ne var ki, gösterilen her düzlemin ayrı ayrı nasıl eklemlediğini incelemek bu yazının boyutlarını aşılıyor (Geniş bilgi için bkz. Yücel 1982a, 1982b, Rifat 1982, Barthes 1964). Ancak şunu vurgulamak gerekli: Göstergebilim anlamın nasıl eklemlediğini araştırırken, anlam öğelerinin (örneğin göstergebirim ve göstergebirimcilerin) ses öğelerine (yani sesbirimcik ve sesbirimlere) koşut bir biçimde, örneğin girdikleri karşılık ilişkileri açısından incelemeye çalışıyor. Daha geniş bir açıklamayla, göstergebilim anlam öğelerini dilbilim incelemelerine benzer biçimde, dizisel ve dizimsel bağıntıları içinde ele alıyor. Böylece, örneğin yukarda değinilen temel sözce kavramını bir dilbilim kavramı olan tümceye dayanarak kuruyor. Bu yaklaşım, bir taraftan göstergebilim araştırma yöntemlerinin dilbilim araştırma yöntemlerine koşut olduğunu gösterirken, bir taraftan da göstergebilimin dilbilime bakış açısını gözler önüne seriyor. Göstergebilime göre dilbilim, dili sesler ve tümceler düzeyinde ele alan bir çalışma alanıdır. Böylece göstergebilim, yukardaki çizgide gösterilen anlatım düzleminin incelenmesini dilbilime bırakarak, araştırmalarını içerik düzleminde sürdürüyor².

Özetle göstergebilim ele aldığı nesnenin, örneğin anlatıların içerik düzlemini daha küçük birimlere ayırarak ve bu birimlerin ilişkilerini dilbilim yöntemlerine koşut bir biçimde ve eşsürekli düzlemde araştırıyor. Böylece, anlatı yapısını incelerken şu temel kavramlara dayanıyor:

1. en az iki eyleyen
2. eyleyenlerin bağlaşım ve ayrışım ilişkileri
3. eyleyenlerin birbirine karşıt izlencelerinden oluşan bir anlatı çizgesi (temel anlatı çizgesi)

Ne varki, göstergebilimsel yöntemin en çok eleştiriye uğrayan yönü de yazın çözümlemesini bu temellere dayandırması oluşturu. Hep sorulmuştur, yazın yapıtlarındaki bütün ilişkileri bağlaşım-ayrışım ilişkisine indirmek, onları üç aşamalı bir çizgide araştırmak yazını basitleştirmek olmaz mı? (Yücel 1990) Göstergebilimciler bu eleştiriye katılmıyorlar, çünkü onlara göre, sunulan taslak anlamın eklemleme aşamalarını çözmek için bir yöntemdir; açıklamanın kendisi değildir (Yücel 1982, Freundlich 1989). Bu eleştiri bir tarafa bırakılırsa, göstergebilimin, önerdiği bu açıklama yöntemiyle, yazın yapıtlarının iç düzenine yönelmenin önemini ortaya koyduğunu görüyoruz.

Göstergebilimin yazın yapıtlarına ve anlatılara yaklaşımında kuvvetli olan bir başka nokta da, yöntemsel tutarlılığa verdiği önemdir. Bu tutarlılık gereği, incelediği söylemi kesitlere ayırarak çözümler. Kesitleme, söylemin/metnin anlam kavşaklarını göstermek üzere dizimsel eksene uygulanacak bir işlem (Rifat 1982:30). Örneğin, bir şiir sayfa düzenlemesinin getirdiği ayrıklı özelliklere göre, bir masal zaman, uzam, kişi ayrılıklarına göre, bir öykü ise bu ölçütler yanında mantık ayrılıklarına göre kesitlenebiliyor. Bu işlem sonucu ortaya çıkan bölümler çözümlenerek derin yapılarla doğru yol alınıyor (Bkz. Rifat 1982). Göstergebilim, sunduğu bu yöntemsel titizlikle de geleneksel yazın eleştirisinden ayrılıyor, çünkü okuyucuya metnin saklı anlamlarını açıklamaya çalışmayıp, anlamın nasıl söylem düzlemine çıkarıldığını gösteren bir taslak sunuyor.

Şimdi anlatılara farklı bir açıdan bakan söylem/metin çözümlemesine değinelim. Herşeyden önce şunu belirtmek gerekir ki, dilbilim, çoğu göstergebilimcinin düşündüğü

gibi, sadece ses, biçimbirim ve tümce ile ilgilenen bir alan değildir artık; dilbilim tümce üstü birimlerle de uğraşan bir bilim dalı haline gelmiştir günümüzde. Dili tümce üstü birimlerle inceleme gereksinimi de, söylem çözümlemesi ve metin çözümlemesi denilen çalışma alanlarını doğurmuştur. Bu çalışma alanları, tıpkı göstergebilim gibi, daha basit ve yalın bir yapıya sahip olduğu düşünölen anlatıları, özellikle sözlü anlatıları incelemekle başlamışlardır işe. Yapılan ilk çalışmalarda anlatıların yüzey yapı özellikleri üzerinde durulmuştur. Örneğin, kullanılan zamanlar, bağlaçlar, bağdaşıklık ve bağlaşıklık belirtecileri üzerinde çalışılmıştır. Daha sonraları, anlatıları bir bütün olarak incelemek üzere kuramlar ve yöntemler geliştirilmeye başlanmıştır (Örneğin Labov ve Waletzky 1967, Van Dijk 1972)³. 1970'li yıllarda edimbilimin ve yöntemsel tutarlılığa giderek ulaşan konuşma çözümlemesinin etkisiyle, anlatı bir iletişim edimi, ve bir etkileşim olgusu olarak görölmeye başlanmıştır. 1980'li yıllarda ve 1990'lı yılların başında bulunduğumuz bu günlerde, yine bu görüş açısı yaygın. Ayrıca, edimbilim ve budunbilim hem konuşma çözümlemesini hem de anlatı incelemelerini yönlendirmeye devam ediyor. Anlatı çözümlemesinde artık sadece yüzey yapıda ortaya çıkan öğeler değil, anlatıcının söyleleme süreci, dinleyen ile etkileşimi ve bunun söylelemeye etkisi, ve dinleyenin anlama süreci gibi konular üzerinde duruluyor. Sonuç olarak, anlatı artık en basit ve en yalın söylem türü olarak değil, oldukça karmaşık bir sözel etkinlik olarak görölmüyor.

Son yıllarda yapılan anlatı çözümlemelerinin ortak bir başka yanı belleğe ve bilgi oluşumuna verilen önemdir. (Bu yaklaşımın temeli Kintsch ve Van Dijk'in 1978'de yaptığı çalışmada kolayca görölebilir.) Bellek, metin anlama ve üretme süreçlerinin temelinde yatan bileşsel bir etkinlik olarak görölmüyor. Bu görüşün yarattığı sonuç ise, anlatı ve genel olarak söylem çözümlemesinde bütüncül düzene verilen önem. Bütüncül düzen, bilindiği gibi, bellekte daha önceden biriktirilmiş bilgilere verilen ad. Bir metini üreten ve anlayan kimsenin bu tür dil dışı bütüncül bilgi örüntülerini etkinleştirdiği düşünölmüyor.

Bütüncül düzenin öykü anlatımına ve anlaşılmasına etkisi ise artık iyice kanıtlanmış durumda. Örneğin Kintsch (1977), Kintsch, Mandel ve Kozminsky (1977), ve Stein ve Nezworski (1978)'nin çalışmaları, okuyucuların karıştırılmış öykü parçalarını özgün sıraya sokabildiklerini göstermiştir. Bundan anlaşılıyor ki, kişiler, bir öykünün hangi parçalardan oluştuğunu ve bu parçaların hangi sıraya göre dizilmesi gerektiğini sahip oldukları bütüncül düzen sayesinde biliyorlar ve bu bilgii gerektiği zaman etkinleştiriyorlar. Ne var ki, araştırmacılar öykü/anlatı parçalarının nereden geldiği konusunda tam bir görüş birliğine varmış görünmüyorlar. Bir grup araştırmacı öykü parçalarının aşamalı bir yapıya göre düzenlendiklerini düşünüyor (Örneğin bkz. Rumelhart 1975), Meyer (1975)). Bu görüşe göre, aşamalı yapının üst düzeylerinde yer alan öykü parçalarının diğerlerine göre daha iyi hatırlanması gerekiyor. Öte taraftan, bazı araştırmacılar, örneğin Beaugrande (1980) hatırlanan bölümlerin aşamalı yapının üst düzeylerindeki öykü parçaları olmadığını, tam tersine, alt düzeylerde yer alan parçaların da kolaylıkla hatırlanabildiğini söylüyor. Dolayısıyla Beaugrande, öykü anlamanın bilişsel yönünü açıklamak için aşamalı yapılar yerine, bağlayıcılık ve devamlılık ölçütlerine dayanan bir taslak öngörüyor.

Bu taslağa göre, en küçük öykü dünyasının en az iki durumdan, bir ilk durum ve bir

son durumdan oluşması gerekiyor. En kısa bir öykü bile, bir ilk durumdan son duruma geçişi yansıtan bir yapıya sahip. Ancak, bu geçişin, ilerleyişin yönü önceden kolaylıkla tahmin edilebilir nitelikte değil. Öykü anlatıcısı, öyküyü dinlenebilir ve ilginç kılmak için söylem sırasında bazı belirsizlikler yaratıyor, bu yolla, amaçlanan son duruma gelmeyi geciktiriyor. Anlatıcı, öykünün sadece bir noktasında amaçlanan duruma gelinebileceğini bazı olaylar yardımıyla veya sezdirimler yoluyla anlatıyor.

Görüldüğü gibi, Beaugrande'nin taslağında öykü anlatıcısının etkinlikleri özel bir yere sahip. Amaçlanan, bu etkinliklerin birbirine bağlı ve birbirini izleyen bir biçimde oluştuğunu göstermek ve anlatının/ öykünün gelişim çizgesini açığa çıkarmak. Beaugrande, önerdiği bu taslağı öykü anlatma stratejileri olarak şu biçimde sunuyor (1980: 256):

1. En az bir kişi içeren bir öykü dünyası tasarla
2. Öykü kişisi için bir ilk durum, bir sorun, ve bir amaç durum tasarla.
3. Sorunu çözmeyi ve amaç duruma gelmeyi sağlayacak bir yol çiz.
4. Amaç duruma ulaşılmasını engelle veya geciktir.
5. Bir olayı dönüm noktası olarak belirle.
6. Amaç duruma uyan veya uymayan bir son durum belirle.

Bu etkinlikler, uzunlu kısıtlı öykücükler yaratmak üzere yinelenebilirler. Yani, bir öykü, her biri bu taslakta belirtilen aşamalardan geçerek gelişen çeşitli öykücüklerden oluşabilir. Öykücüklerin yinelemeli olması, Beaugrande'in anlatı yapısına getirdiği yenilikçi bir kavram. Kendi tanımıyla öykücük, bir ilk durum, bir sorun, bir dönüm noktası ve bir amaç durum içeren birim, öykü dünyasında bir uzam.

Öykü anlatma etkinliklerine koşturarak öykü anlama etkinlikleri de düşünülebilir. Beaugrande(1980:264) bunları öykü anlama stratejileri olarak şu biçimde sunuyor:

1. Öykü ana kişilerini, onların sorun ve amaçlarını ayırırsa.
2. Öykü kişilerinin hangi eylemleriyle sorunlarını çözmeye ve amaçlarına ulaşmaya çalıştıklarını çöz.
3. Neden, sağlama, ve amaç bağlarıyla olay ve eylemlerin birbirlerine nasıl kenetlendiklerini çöz.
4. Yönlendirme tümcelerini ayırırsa.
5. Değerlendirmeleri ayırırsa.
6. Zaman, yer, ve nesne belirticilerini ayırırsa.
7. Dönüm noktalarını ayırırsa.
8. Son durumla öykü kişilerinin amaçlarını karşılaştır.

Beaugrande'in önerdiği bu taslak, anlatıyı bilişsel bir etkinlik ve bir etkileşim olarak gören bakış açısına sadece bir örnek. Anlatıları bu veya benzeri bir biçimde inceleyen bir araştırmacı, herşeyden önce anlatı metnini çok iyi irdelemelidir, çünkü ancak metin dilini inceleyerek bu taslakta belirtilen aşamaları çözümleyebilir. Örneğin, öykü anlama stratejilerinden üçüncüsünün çözümlenmesi için anlatıdaki her tümcenin kendi içinde ve diğer tümcelerle kurduğu neden, sağlama ve amaç ilişkileri içinde incelenmesi gerekir. Bu türlü mantıksal ilişkilerin gözlemlenebilmesi için incelemecinin dayanağı dilbilgisel ilişkilerden başka bir şey olamaz. Aynı şekilde, yönlendirme tümcelerinin (anlatıdaki eylemleri neyin yönlendirdiğini gösteren tümceler) ve değerlendirmelerin (anlatanın anlatı ile ilgili yargılarının) ayırmsanması, ancak tümcelerde ve tümceler arası bağlamda

kurulan dilbilgisel ilişkilerin gözlemlenmesiyle olanaklıdır. Bu da gösteriyor ki, söylem çözümlenmesi, anlatıcının kullandığı dili irdeleyerek anlatının oluşum/anlaşılma sürecini ortaya çıkarmaya çalıřır⁴.

Sonuç olarak, anlatı metnini çeşitli boyutlarıyla ve her Őeyden önce bir oluşum olarak inceleyen söylem çözümlenmesi, metnin kendisine, yani dile verdiği önemle göstergebilimsel yaklaşımdan ayrılıyor. Bir başka deyişe, söylem çözümlenmesi anlatıyı oluşturan dil dışı öğelerin (örneğin, anlatan ve dinleyenin bilişsel etkinlikleri, sahip oldukları bütüncül düzen, anlatan ve dinleyenin etkileşimi, vb.nin) dil öğeleriyle nasıl bağlandığını, bunların metne nasıl yansıdığını araştırıyor. Oysa göstergebilim, anlamın nasıl eklemlediğini irdelediği için metnin kendisini ihmal ediyor. Söylem çözümlenmesi ve göstergebilimin anlatıya yaklaşımlarında görülen bir başka ayırım ise yapı kavramında. Söylem çözümlenmesi, anlatıyı çeşitli boyutları olan bir süreç olarak incelendiği için, yapı bir oluşumu çağrıştırıyor. Yani, söylem çözümlenmesinin yapı kavramı dinamik bir özelliğe sahip. Öte taraftan göstergebilimde yapı, anlamın eklemelenmesi için gerekli bir öğe. Yani, yapı anlamın ortaya çıkmasını sağlıyor, anlamı sınırlıyor. O halde, göstergebilimsel yapı kavramının durağan bir özelliği var (Bkz. Gülich ve Quasthoff, 1985).

Bu iki çalışma alanının arasındaki bir üçüncü ayırım, kuramların dayanaklarında görüılıyor. Söylem çözümlenmesi, anlatı incelemelerini çoğunlukla deneysel düzlemde yürütüyor. Kuramlar çoğunlukla psikoloji labaratuvarlarında yapılan deneyler sonucunda elde edilen bulgulara dayandırılıyor. Göstergebilim kuramının dayandığı temel, anlatı metnlerinin oluşturduğu geniş bir bütüncü. Söylem çözümlenmesi ve göstergebilimin ortak görünen noktası ise, her ikisinin de yöntemsel titizliği ve tutarlılığa verdikleri değer. Her ikisi de bütüncedeki metinleri dikkatle irdeliyor ve ön gördükleri yapı kavramıyla bütüncedeki tüm örnekleri kapsamaya çalışıyor.

Son olarak, bu iki çalışma alanının anlatıyı tanımlama yolunda attıkları adımları özetleyelim: Göstergebilimin bu metin türünün anlaşılmasına katkısı, genel olarak yazın incelemesine getirdiği yeniliklerden ayrı düşünülemez; aslında göstergebilim anlatıyı diğer yazın yapıtlarına göre daha yalın ve basit bir tür olduğu için incelemiş ve onu inceleyerek bulduğu yöntemin daha geniş oylumlu yapıtlara da uygulanabileceğini öngürmüştür. Yine de şunu belirtmek gerek: Göstergebilim anlamın her hangi bir yazın yapıtıdan önce varolduğunu söyleyerek, anlatı ve diğer yazın ürünlerini inceleyen çalışmalarda anlam bileşenine öncelik vermek gerektiğini göstermiştir. Bunun yanısıra, nesnenin özgül niteliklerine eğilmek gerektiğini vurgulamıştır. Öte yandan söylem çözümlenmesi, anlatının anlam bileşenini yanında göz önünde bulundurulması gereken bir çok bileşenini bulunduğunu, ve bunlar olmadan anlatı olgusunun doyurucu bir biçimde tanımlanamayacağını kanıtlamıştır. Böylece, anlatının çok basit bir söylem türü olduğu düşüncesinden uzaklaşılmasını sağlamıştır.

Görüldüğu gibi, söylem çözümlenmesi yaklaşımının giderek ilerleyen ve gelişen yönü çalışmaların deneysel, yani bilimsel boyutudur. Bu temele dayandırdığı kuramlarla söylem çözümlenmesinin kısa anlatılardan daha uzun ve geniş oylumlu söylem türlerini de doyurucu bir biçimde inceleyebileceği kesindir. Göstergebilimci yaklaşımın ilerlemeci yanı ise anlatı incelemelerinde ulaştığı yöntemsel titizlik ve tutarlılığı diğer yazın yapıtlarına ve giderek tüm anlamlı bütünlere uygulayabilme özelliğidir.

Notlar

1. Anlatuların iyi tasarlanmış-doğaçtan biçiminde kabaca bir ayrımı Grimes (1975) tarafından yapılmıştır. Ayrıca, tasarlanmış-tasarlanmamış söylem için bkz. Ochs (1979).
2. Öyle görünüyor ki dilbilimin sadece sesbilim ve tümce düzeyinde çalışmalar yapan bir bilim dalı olduğu bütün göstergebilimcilerce paylaşılan bir görüş değil. Bazı göstergebilimciler, örneğin Rifat (1982), betik dilbilimi diye bir etkinlikten söz ediyor. Ama yine de, bu etkinliğin sadece deyiş, tümce kurgusu, sözcük kullanımı, vb. özellikler üstünde duran bir çalışma alanı olduğu izlenimini veriyor.
3. Daha geniş bir kaynakça için bkz. Güllich ve Quasthoff (1985).
4. Ancak şu da belirtmeli ki, söylem çözümlemesi alanında da öykütün derin yüzeyini ön planda tutan çalışmalar yapılmıştır. Örneğin Van Dijk (1972), anlatı yapısını geniş ölçekli yapılarla açıklamaya çalışmıştır. Aynı yazar 1985'teki bir çalışmasında ise anlamsal söylem çözümlemesi kavramını önermiş, ve amacının söylemin derin yüzeyinde yer alan önermelerin tümcelerle nasıl ilişkili olduğunu araştırmak olduğunu belirtmiştir.

Kaynakça

- Barthes, Roland. 1964 (1986). *Göstergebilim İlkeleri*. (Çev. Mehmet Rifat ve Sema Rifat) İstanbul: Sözce Yayınları.
- Beaugrande, Robert de (1980). *Text, Discourse and Process. Toward a Multidisciplinary Science of Texts*. Norwood, MJ: Ablex.
- Dressler, Wolfgang U. (Hz.) (1978). *Current Trends in Textlinguistics*. Berlin, New York: Walter de Gruyter.
- Freundlieb, Dieter (1989). "From Structuralism to Post-Structuralism." *Poetics* 18: 271-298.
- Grimes, Joseph E. (1975). *The Thread of Discourse*. The Hague: Mouton.
- Grosse, Ernst U. (1978). "French Structuralist Views on Narrative Grammar." *Dressler* (Hz.) 1978 içinde.
- Güllich, Elisabethand Uta M. Quasthoff (1985). "Narrative Analysis." *van Dijk* (Hz.) 1985 içinde.
- Kıran, Ayşe (1990). "Dilbilim ve Göstergebilim İlişkileri". *Dilbilim Araştırmaları* .Hitit Yayıncılık içinde.
- Kintsch, W. (1977). *Memory and Cognition*. New York: Wiley.
- Kintsch, Mandel and Kozminsky (1977) "Summarizing Stories after Reading and Listening." *Journal of Educational Psychology*, 69: 491-499.
- Kintsch, W. and Teun A. van Dijk (1978). "Toward a Mode of Text Comprehension and Production." *Psychological Review*, 85: 363-394.
- Labov, W. 1972. "The Transformation of Experience in Narrative Syntax." W. Labov (Hz.) *Language in the Inner City. Studies in the Black English Vernacular*. Philadelphia, PA: University of Pennsylvania Press içinde.
- Labov, W and J. Waletzky (1967). "Narrative Analysis: Oral Versions of Personal Experience." J. Helm (Hz.) *Essays on the Verbal and Visual Arts*. Seattle and London: University of Washington Press içinde.
- Longacre, Robert E. (1989). "Two Hypotheses Regarding Text Generation and Analysis." *Discourse Processes*, 12: 413-460.
- Meyer, B.F.J. (1975). *The Organization of Prose and Its Effect on Memory* .Amsterdam: North Holand.
- Nöth, Winfried (1978). "The Semiotic Framework of Textlinguistics." *Dressler* (Hz.) 1978

içinde.

- Ochs, Elinor (1979). "Planned and Unplanned Discourse". Givón (Hz.) *Syntax and Semantics*, Vol. 12 içinde.
- Rifat, Mehmet (1982). *Genel Göstergibilim Sorunları. Kuram ve Uygulama*. Alaz Yayınları.
- Propp, Vladimir 1971 (1928). *Morphology of the Folktale*. (Çev. Laurence Scott) Austin: University of Texas Press.
- Rumelhart, D.E. (1975). "Notes on a Schema for Stories". Bobrow and A. Collins (Hz.), *Basic Processes in Reading Comprehension*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum içinde.
- Stein, N.L., and Nezworski, T. (1978). "The Effects of Organization and Instructional Set on Story Memory," *Discourse Processes*, 1: 177-193.
- van Dijk, T.A. (1972). *Some Aspects of Text Grammars. A Study in Theoretical Linguistics and Poetic*. The Hague: Mouton.
- van Dijk, T.A. (1985). "Introduction: Levels and Dimensions of Discourse Analysis," *van Dijk* (Hz.) 1985 içinde.
- van Dijk, T.A. (Hz.) (1985). *Handbook of Discourse Analysis*. Vol. 2. Academic Press.
- Yücel, Tahsin (1982a). *Yapısalcılık*. İstanbul: AdaYayınları.
- Yücel, Tahsin (1982b). *Yazının Sınırları. İnceleme*. İstanbul: Adam Yayınları.
- Yücel, Tahsin (1990). "Göstergibilim." *Dilbilim Kurultayı'nda sunulan bildiri*. 29-30 Eylül, Ankara.